

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeyden Gelen Lise Öğrencilerinin Öğrenme-Öğretme Faaliyetlerine İlişkin Direnç Davranışları

Resistance to the Process of Learning and Teaching among High School Students who Come from a Lower Socio-Economic Level

Sedat Yüksel ve Ersin Şahin
Uludağ Üniversitesi

Öz

Bu araştırmada, alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen lise öğrencilerinin okuldaki öğrenme - öğretme faaliyetlerine ilişkin direnç davranışları incelenmiştir. Araştırma, ülkemizin yoğun göç alan şehirlerinden birisi olan Bursa şehir merkezinde, alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin devam ettiği üç lisede 528 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Veriler, Lise Öğrencileri Direnç Ölçeği (LÖDÖ) ile toplanmış, Kruskal-Wallis ve Mann-Whitney U testleri ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, öğretmenlere, derslere ve ödevlere ilişkin olumsuz düşüncelere sahip öğrencilerin daha sık direnç davranışları gösterdiğini ortaya koymuştur. Direnç davranışları bazı değişkenlere göre incelendiğinde de Sosyal ve Türkçe - Matematik şubelerindeki öğrencilerin, erkek öğrencilerin ve üç büyük şehir (İstanbul - Ankara - İzmir) hariç, Bursa ve diğer bölgelerde doğan öğrencilerin daha sık direnç davranışları gösterdikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Alt sosyal sınıf, lise, öğrenci direnci.

Abstract

In this study resistance to the process of learning and teaching among high school students who come from a lower socio- economic level is investigated. The research was conducted in Bursa, a city that has a considerable immigration rate in Turkey, in three schools in the city centre whose students come from lower socio- economical levels. The data was obtained using the Resistance Scale for High School Students (LÖDÖ) and then analyzed using the Kruskal- Wallis and Mann-Whitney U tests. The information acquired shows more frequent resistance for students who have negative attitudes towards teachers, lessons and their homework. When analyzed according to a number of variables, resistance of: students in the social and Turkish- mathematics classes, male students, the students born in Bursa and other regions have been observed to show more frequent resistance than others.

Key Words: High school, low social class, student resistance.

Giriş

Alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilere sunulan eğitim-öğretim hizmetlerinin niteliği her zaman tartışma konusu olmuştur. Eğitimde fırsat eşitliği kavramı tartışılırken bu öğrencilere sunulan eğitim-öğretim hizmetleri daima gündeme getirilmiştir. Eğitim bilimleri, özellikle de eğitim sosyolojisi alanında alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrenciler üzerinde

çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda genellikle bu öğrencilere sunulan eğitim-öğretim hizmetleri ile öğrencilerin bu konudaki düşünce ve tepkileri üzerinde durulmaktadır. Eğitim-öğretim hizmetlerine yönelik öğrenci tepkileri içerisinde direnç önemli bir yere sahiptir. Eğitim bilimleri alanında yapılan araştırmalarda öğrenci tepkileri, genelde disiplinsiz ve istenmeyen davranışlar şeklinde düşünülmüş ve bu davranışlar yoğun bir şekilde incelenmiş, ancak direnç davranışları üzerinde çok fazla durulmamıştır. Oysa disiplinsiz davranışlar yanında direnç davranışlarının da üzerinde durulması ve incelenmesi gerekmektedir. Çünkü direnç davranışları, disiplinsiz davranışlardan daha ağır

Yrd. Doç. Dr. Sedat Yüksel, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Bursa. e-posta: sedaty@uludag.edu.tr Öğr. Gör. Ersin Şahin, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Görükle, Bursa.

sonuçlar doğurabilmektedir. Direnç davranışlarının önemsizmediği, üzerinde çok durulmadığı durumlarda öğrencinin öğretmen ve yöneticilere şiddet kullanımına kadar giden ağır sonuçlarla karşılaşabilmektedir (Başar, 2001). Okullarda şiddetin oluşmasının en önemli sebeplerinden birisi öğrencilerin direnç davranışlarının giderilmesi yönünde tedbirlerin alınmaması ve bu davranışların giderilememesidir.

Öğrenci Direnci

Her insan belirli toplumsal şartlar içerisinde, belirli sosyal sınıflarda yaşamakta ve yine bu şartlar içerisinde okula devam etmektedir. Öğrencinin geldiği sosyal sınıf, onun eğitim ve öğretim hizmetlerinden yararlanmasında önemli bir faktör olarak kendisini göstermektedir (Akyüz, 2001). Ülkemize bakıldığında, eğitim-öğretim hizmetleri ve olanaklarının bölgenin nüfus yoğunluğu ve zenginliğiyle doğru orantılı olarak geliştiği görülmektedir. Ancak aynı bölgede veya aynı şehirde yaşayan farklı sosyal sınıflardan bireyler bulunmaktadır. Bu durum aynı şehirde yaşayan insanların yaşadıkları bölge veya semtlerin özelliklerine göre eğitim-öğretim hizmetlerinden farklı düzeylerde yararlanmalarına yol açmaktadır.

Alt sosyal sınıflar ve bu sınıflardan gelen öğrencilerin tepkilerini inceleyen ve Neo-Marksistler olarak adlandırılan yazarlar, okullar da dahil olmak üzere tüm toplumsal kurumların toplumdaki üst sınıfların baskısı altında olduğunu, bu baskı nedeniyle de okulların üst sınıfların istek ve değerleri doğrultusunda faaliyetlerini yürüttüğünü savunmaktadır. Bu yazarlara göre üst sınıfın temel isteği alt sınıftan gelen kişileri gelecekte pasif, söylenenleri itirazsız yapan, itaatkâr işçiler olarak yetiştirmektir. Neo-Marksistler, toplumda dikey geçişlerin sadece kâğıt üzerinde olduğu, gerçekte alt sınıftan gelen bir kişinin yine düşük statülü işlerde çalışabileceği, onun üst sınıflara girmesinin, kendisine sağlanan eğitimin niteliği nedeniyle mümkün olmadığı görüşündedirler (Apple, 1979, 1980, 1980/1981; Bowles ve Gintis, 1976; Gordon, 1991; Gutek, 1997). Okulun faaliyetlerinin üst sınıfın istekleri doğrultusunda yürütülmesi özellikle alt sınıftan gelen öğrencilerin devam ettiği okullarda bazı problemleri ortaya çıkarabilmektedir. Bu öğrenciler, kendilerine sunulan üst sınıfın isteklerine uygun eğitim-öğretim faaliyetleri

kendi düşünce yapısına ve yaşam biçimine uymadığı, beklentileriyle bağdaşmadığı ve rahatsızlık duyduğu için okul yaşantısına karşı tepki göstermektedirler. Bu tepkiler bazen doğrudan ve sert, bazen de dolaylı ve pasif olmaktadır. Tepki gösterilen durumlarda bir değişme olmadığında, öğrencilerin bu tepkileri direnç haline dönüşmektedir.

Direnç kavramını eğitimciler öğrencinin ait olduğu toplum ve okul arasındaki çelişkiler ve gerilimler nedeniyle okullarda öğrencilerin yaptıkları çeşitli davranışları açıklamak ve yorumlamak için kullanmaktadır (Alpert, 1991). Giroux (1983a) direnci "eğitim-öğretim faaliyetlerine karşı koyma olasılıkları" olarak görürken, Mc Laren (1985, 85) direnci "öğretimde okul kültürünün meşruluğu, gücü ve anlamlılığına öğrencilerin karşı koyma davranışı" olarak tanımlamaktadır. Burroughs, Kearney ve Plax ise (1989) direnci "yapıcı veya yıkıcı karşı koyma davranışı" olarak tanımlamışlardır (Burroughs, Kearney ve Plax, 1989, 216). Bu tanımlardan da görülebileceği gibi direnç, kısaca, öğrencinin okuldaki belli eğitim-öğretim faaliyetlerine karşı koyma davranışdır. Ancak her karşı koyma davranışı da direnç olarak kabul edilemez. Bir davranışın direnç olabilmesi için hareketin mantıklı ve üzerinde önceden düşünülmüş olması gerekmektedir (Erickson, 1984; McFarland, 2004). Bu açıdan olumsuz veya disiplinsiz davranışlardan farklılığı bulunmaktadır. Olumsuz veya disiplinsiz olarak nitelenen davranışta öğrenci o anda karar vererek bu davranışları yapmaktadır. Ancak direnç davranışında, öğrenci, bu davranışı gerçekleştirmek için önceden plan yapmakta ve uygun zamanlarda ve sürekli olarak göstermektedir. Direncin diğer bir özelliği de eğitim-öğretim faaliyetlerine sadece olumsuz ve yıkıcı değil, aynı zamanda yapıcı etkilerinin de olmasıdır. Yıkıcı direnç büyük ölçüde eğitim-öğretim faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen davranışlardır. Örneğin dersle ilgilenmeyen, etrafındakilerle konuşan veya öğretmenini alaya alan öğrencilerin davranışı yıkıcı dirençtir. Yapıcı direnç ise eğitim-öğretim faaliyetlerini olumlu yönde etkileyen, öğrenme düzeyini artıran davranışlardır. Burada öğrencilerin olumsuz durumları şikâyet etmesi, amaçlı sorular sorması, öğretmenin fikirlerine karşı çıkması, öğretmenlerle fikir tartışması yapması gibi davranışlar yapıcı direnç örnekleridir. Özellikle öğretmenin olumsuz veya yanlış düşünce ve davranışlarına yönelik

olarak yapılan öğrenci dirençleri, öğretmenlerin bu yanlışlardan vazgeçmelerini sağlayabilmektedir. Kısacası, yapıcı direnç, öğretmenin uygun olmayan davranışlarının değişmesine yardım ederek öğretime yarar sağlayabilmekte ve kaliteyi artırabilmektedir.

Direnç konusunda çalışmalar yapan yazarlar, çok sayıda bulunan direnç davranışlarını belli ölçütlere göre sınıflamaya çalışmışlardır (Chan ve Treacy, 1996; Higginbotham, 1996). Sınıflamalar içerisinde en çok kullanılan ve kabul gören sınıflama, direnç davranışlarının aktif ve pasif direnç olarak ikiye ayrılmasıdır (McFarland, 2004; McLaren, 1985). Aktif dirençte öğrenciler tepkilerini açıkça belirtirken (örneğin öğretmenle açıkça tartışması, onu açıkça eleştirmesi), pasif dirençte öğrenciler tepkilerini doğrudan değil, derse geç gelme, ödev yapmama veya eksik yapma gibi doğrudan öğretmene yönelik olmayan davranışlarda bulunmaktadırlar. Bu direnç davranışları içerisinde pasif direnç sınıf şartlarını hemen değiştiremez. Ancak sınıftaki memnuniyetsizliği öğretmene ilettiği için önemini korumaktadır. Aktif direnç ise kuralları değiştirebilir, yönetici ve öğretmenlerin okul içerisindeki otorite düzeyini azaltabilir (McFarland, 2001). Ancak aktif dirence yönetici ve öğretmenlerin tepki göstererek, direnç gösteren öğrencilere çeşitli yaptırımlar uygulamaları olasılığı yüksektir. Bu nedenle öğrenciler çoğunlukla pasif direnç göstermeyi tercih etmektedir.

Alt Sosyo- Ekonomik Düzeyden Gelen Öğrencilerin Direnç Davranışları Konusunda Yapılan Araştırmalar

Öğrenci direnci konusunda yapılan ilk kapsamlı çalışmalar Neo-Marksist yazarlar içerisinde yer alan "direnç (resistance)" kuramcıları tarafından yapılmıştır. Bu kuramcılara göre okulun, alt sınıflardan gelen öğrencilerin toplumdaki statülerini yükseltme fonksiyonu yoktur. Okullarda bu öğrencilere toplumda sınıf atlamalarını sağlayacak bilgi ve beceriler kazandırılmamaktadır. Bu nedenle de alt sınıftan gelen bir öğrenci okuldan mezun olduğunda kendini yine alt sınıfta bulmaktadır. Buna göre okullar uyguladıkları bu sistem vasıtasıyla üst sınıftan olmayan çocukların başarısız olmalarını sağlamaktadır. Öğrenciler yaşadıkları bu adil olmayan sistem karşısında direnç göstermekte, okulun

norm, kural ve şartlarına karşı koyan meydan okuyucu davranışlarda bulunmaktadırlar. Direnç kuramcıları özellikle okullardaki asi öğrenci gruplarına dikkat çekerek, bu öğrencilerin okulun otoritesi ve ideolojisine direnç göstermeleri üzerinde durmuşlardır (Mc Laren, 1985; Walker, 1985).

Direnç kuramcıları ileri sürdükleri fikirleri kanıtlayabilmek için toplumun alt sınıflarından gelen öğrenciler üzerinde çeşitli araştırmalar yapmışlardır. İşçi sınıfı (Willis, 1977; Apple, 1979; Anyon, 1981; Giroux, 1983a, 1983b; Everhart, 1983; Aronowitz ve Giroux, 1985) ve zenci öğrenciler (Fordham ve Ogbu, 1986; Ogbu, 1987; Cumins, 1989) üzerinde yapılan araştırmalarda, alt sınıftan gelen öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecinde kendilerine üst sınıfların norm ve değerlerini kazandırma çabalarına karşı direnç gösterdikleri ortaya konulmuştur.

Alt sınıflardan gelen öğrencilerin direnç davranışları konusunda en ünlü ve tanınmış araştırma İngiliz araştırmacı Paul Willis' in yaptığı araştırmadır. Willis'in 1977 yılında yayımladığı "Meslek öğrenme: İşçi çocukları nasıl işçi sınıfı mesleklerini edinmektedirler?" isimli eseri direnç kuramı için klasik bir eser sayılmaktadır (Gordon, 1991; Pincus, 2002). Bu eserde Willis, işçi sınıfından gelen öğrencilerin devam ettiği İngiliz okullarını incelemiş ve bu öğrencilerin okulun kendilerine sunduğu faaliyetlere nasıl karşı koydukları anlatmıştır. Willis özellikle işçi sınıfından gelen erkek öğrencilerin okullarındaki eğitim-öğretim faaliyetlerine direnç gösterdiğini gözlemlemiştir. Willis okullarda iki tip öğrenci bulunduğunu belirtmektedir. Birinci tip öğrenciler okulda çoğunlukta ve okulun kural ve standartlarına uyarlar. Willis' e göre öğrenci ile öğretmenler arasında gizli bir pazarlık vardır. Öğrenciler öğretmene saygı gösterirse, öğretmenler bilgileri onlara daha düzenli ve anlaşılır olarak sunacaklar, iyi bir iş için tavsiye mektubu verecekler hatta iyi bir iş bulmalarına yardımcı olacaklardır. Bu gruptaki öğrenciler bu anlaşmaya uyarken, Willis'in "lads" olarak isimlendirdiği gruptakiler bu anlaşmayı reddetmektedirler. Lads'ler okulun ve öğretmenin otorite ve kurallarına karşı çıkmakta ve sert direnç göstermektedir. Bu kişiler gelecekte kendilerini ağır ve düşük gelirli meslekler beklediğini düşünerek gelecekte korkmakta ve gelecekte iyi bir iş bulmaya ilişkin hiçbir umutları da

bulunmamaktadır. "Lads"ler öğretmenlere, yöneticilere ve diğer öğrencilere saygısız ve kaba davranmakta, sınıfta yıkıcı, bozguncu ve rahatsızlık verici davranışlarda bulunmaktadır. Okulun ve öğretmenlerin otoritesine uyum gösteren gruptaki öğrencilerle dalga geçerek onları tahrik etmekte, onlarla kavga etmektedir. Ancak "Lads"lerin bu dirençleri kendi zararlarına olmaktadır. Okuldan mezun oldukları zaman yeterli bilgi ve becerileri olmadığından, çok kötü ve düşük standartlarda iş sahibi olmaktadır (Willis, 1977). Willis'in ortaya koyduğu bu fikirler direnç kuramcılarının da hareket noktası olmuştur.

Alt sınıf öğrencileri üzerinde yapılan diğer bir önemli araştırma ise Jean Anyon tarafından yapılmıştır. Jean Anyon (1981) "Sosyal sınıf ve okul bilgisi" isimli araştırmasında, sosyal sınıf ile okulda sunulan bilgi ve sınıf içerisinde yapılan faaliyetler arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu araştırma sonucunda okulların öğrencilerin geldiği sosyal sınıflara göre farklı eğitim-öğretim faaliyetlerini yürüttükleri tespit edilmiştir. Okulların eğitim programlarında yer alan ders ve konular aynı olmasına rağmen, bu konuların öğrencilere sunulmuş biçimlerinde oldukça farklılık bulunmaktadır. Üst sınıflardan gelen öğrencilerin devam ettiği okullarda öğretmenler öğrencilerin bireysel düşünme, keşif ve yaratıcılığını geliştirici faaliyetler yapmakta, konuları işlerken öğrencilerle aktif öğretim yöntemleri kullanmakta, onların yaratıcılığını geliştirici faaliyetler düzenlemektedir. Alt sınıflardan gelen öğrencilerin devam ettiği okullarda ise öğretmenler konuyu mekanik ve tekdüze bir şekilde anlatmakta, öğrencileri pasif hale getirmektedir. Dolayısıyla okullar arasındaki bu farklılıklar, alt sosyal sınıflardan gelen öğrencilerin direnç göstermesine yol açmaktadır.

Yukarıdaki araştırmalarda ortaya çıkan temel sorun, toplumda sosyal sınıflar arasında eşitsizlikler bulunduğu ve bu eşitsizliklerin öğrencilere sunulan eğitim hizmetlerine de yansımalarıdır. Direnç kuramcıları da bu fikri savunmaktadır. Bu kuramcılar öğrencinin direnç göstermesinin ana sebebi olarak öğrencinin getirmiş olduğu kültürel özelliklerin okul yaşantılarına uygun olmamasını göstermektedir. Öğrenciler, okulda karşılaştığı yaşantıların, ailesi ve çevresinden getirdiği kültürel özelliklerden farklı olması durumunda okuldaki eğitim-öğretim faaliyetlerine karşı olumsuz bir tavır almakta ve direnç göstermektedir. Burada şunu da

belirtmek gerekir ki öğrencilerin direnç davranışı sadece sınıfsal farklılıklardan kaynaklanmamaktadır. Ayrıca öğretmen ve yönetici davranışları, ders konularının öğrencilerin yaşantılarına daha az uygun olması, anlatılan konuların öğrenci seviyesinin veya hazır bulunuşluğunun üzerinde olması, okulda veya derste çok güç veya sıkıcı olarak algıladıkları ve hoşlanmadıkları aktivitelerin bulunması, öğrencilerin kişisel olarak öğretmenden hoşlanmamaları, vb. sebepler öğrencilerin direnç göstermelerine yol açabilmektedir (Brookfield, 1990; Alpert, 1991; Cusick, 1992; Pauly, 1991; Spaulding, 1995). Sonuçta, yapılan araştırmalar, genelde alt sosyal sınıflardan gelen öğrencilerin eğitim-öğretim faaliyetlerine daha fazla direnç gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

Bu araştırmada, alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin direnç davranışlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Literatürde direnç davranışlarını yoğun olarak gösterdiği için alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrenciler üzerinde çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Ancak ülkemizde alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin direnç davranışları konusunda bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle ülkemizin yoğun göç alan şehirlerinden birisi olan Bursa'da alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin direnç davranışlarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Bursa şehir merkezinde alt sosyo-ekonomik düzeyde öğrencilerin devam ettiği resmi genel liselerin III. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Bursa İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nce belirlenmiş olan alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin devam ettiği liseler arasından üç lise (Yıldırım Beyazıt, Kubilay ve Emir Sultan liseleri) rasgele olarak seçilmiştir. Bu liselerin her birinden de III. sınıfa devam eden öğrencilerin üçte birine ulaşmak için üçer adet Fen, Sosyal ve Türkçe-Matematik sınıfı rasgele belirlenerek araştırmanın örneklemini oluşturulmuştur. Tablo 1'de araştırmanın örneklemini belirtilmektedir. Araştırma örneklemini oluşturan üç okul ve her okuldan alınan üçer şubenin (Fen, Sosyal ve Türkçe-Matematik sınıfları) öğrenci sayıları ve ağırlıklarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 1.
Araştırma Örnekleme

ŞUBE	Fen				Sosyal				Türkçe- Matematik				TOPLAM			
	n				n				n				N			
OKULUN ADI	E	K	T	%	E	K	T	%	E	K	T	%	E	K	T	%
Kubilay Lisesi	30	26	56	29.2	30	44	74	38.5	48	14	62	32.3	122	70	192	100
Y. Beyazıt Lisesi	20	39	59	32.2	32	24	56	30.6	32	36	68	37.2	84	99	183	100
Emir Sultan Lisesi	39	24	63	41.2	31	19	50	32.7	39	24	40	26.1	93	60	153	100
TOPLAM	89	89	178	33.7	107	73	180	34.1	67	103	170	32.2	299	229	528	100

Öğrencilerin göç ettikleri yerleri tespit etmek amacıyla, veri toplama aracıyla doğrularını yer sorulmuştur. Bu soruya verdikleri cevaplar da Tablo 2'de gösterilmektedir. Tablo 2'de görüldüğü gibi öğrencilerin yarısından fazlası Bursa dışında doğmuştur. Öğrencilerin doğum yerlerine bakıldığında da genellikle ekonomik yönden güçsüz yöreler (Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Karadeniz bölgeleri ile Balkan ülkeleri) olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin sınıfta yaptıkları direnç davranışlarını tespit

Tablo 2.
Örnekleme Giren Öğrencilerin Doğum Yerleri

Doğum Yeri	n	%
Bursa	302	57.2
Karadeniz	71	13.4
Doğu- Güneydoğu	60	11.4
Balkan Ülkeleri	56	10.6
Ege- Marmara	21	4.0
Üç Büyük Şehir (Ank.- İst.-İzm)	16	3.0
Cevapsız	2	0.4
TOPLAM	528	100.0

etmek amacıyla Lise Öğrencileri Direnç Ölçeği (LÖDÖ) uygulanmıştır. Ölçek beşli Likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin seçenekleri ve puanlaması; Tamamen Katılıyorum 5, Katılıyorum 4, Kararsızım 3, Katılmıyorum 2, Hiç Katılmıyorum 1 şeklindedir. Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında ilgili literatür incelenerek direnç sebepleri ve direnç davranışları listelenmiştir. Sonraki aşamada bu davranışlar lise öğretmenleri ve öğrencileriyle incelenmiş, onların da görüşleri dikkate alınarak 63 maddelik bir ölçek oluşturulmuştur. Bu ölçeğin önyuğulaması Bursa şehir merkezinde alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin devam ettiği Fatih Lisesi'nin birer Fen, Sosyal ve Türkçe-Matematik sınıfında toplam 117 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Önyuğulama sonuçları üzerinde faktör analizi işlemleri yapılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda faktör yükü .40'ın altında olan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Tablo 3 LÖDÖ ölçeğinin faktör analizi sonuçlarını vermektedir.

Yapılan faktör analizinde ölçeğin 6 faktörlü olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğe ilişkin olarak yapılan analizde KMO değeri .825, Bartlett Testi 2314.732 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar ölçekteki maddelerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı .85 olarak hesaplanmış olup ölçeğin alt faktörlerinin güvenilirlik katsayıları sırasıyla .75, .81, .64, .62, .55, .61 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik

katsayısı 0- .40 arasında olan ölçekler güvenilir ölçekler olmayıp, .40 – .60 arası olan ölçekler düşük güvenilir, .60- .80 arası olan ölçekler oldukça güvenilir, .80- 1.00 arası olan ölçekler ise yüksek derecede güvenilir ölçeklerdir (Özdamar, 1999, 522). Ölçeğin bütününe yüksek derecede güvenilir olduğu görülmektedir. Ancak alt faktörler incelendiğinde 2. faktörün yüksek derecede güvenilir, 1., 3., 4. ve 6. alt faktörlerin ise oldukça güvenilir olduğu görülmektedir. 5. faktör ise az güveniliridir. Bunun sebebi, ölçeğin tüm boyutları incelendiğinde görülebileceği gibi madde sayısı az olan faktörlerde güvenilirlik katsayısının düşmesidir. Güvenirlik katsayısının ölçekteki madde sayısından etkilendiği ve madde sayısının az olduğu ölçeklerde güvenilirlik katsayısının düştüğü ilgili literatürde de belirtilmektedir. (Carmines ve Zeller, 1982; Thorndike, Cunningham, Thorndike ve Hagen, 1991; Tekin, 1977; Tavşancıl, 2002; Ercan, 2002).

Yukarıda belirtilen işlemler sonucunda son halini alan ölçek öğrencilere uygulanmış ve sonuçları üzerinde analizler yapılmıştır.

Verilerin Çözülmesi

Toplanan veriler üzerinde yapılan ilk incelemede, verilerin dağılımına bakılmış, dağılımın basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) değerleri incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda maddelerin normal bir dağılım göstermediği tespit edilmiş, bu nedenle parametrik olmayan (non-parametrik) istatistik tekniklerinin kullanılması uygun görülmüştür (Çömlekçi, 1989;

Yüzer, 1996). Bu teknikler içerisinde öğrencilerin direnç davranışlarının doğdukları yer ve öğrenim gördüğü şubeye göre farklılık gösterip göstermediğinin test edilmesi için Kruskal- Wallis, cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğinin test edilmesi için Mann Whitney-U Testi kullanılmıştır. Kruskal-Wallis Testinde farkın anlamlı çıkması durumunda farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla da Mann Whitney-U Testi uygulanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın amacına ilişkin olarak elde edilen bulgular sunulmuştur.

1) *Şubelere Göre Öğrenci Direnci:* Öğrencilerin direnç davranışları öğrenim gördükleri şubelere göre analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir. Tablo 4 incelendiğinde aktif direnç davranışları, derslere ilişkin düşünceler, ödevlere ilişkin düşünceler ve arkadaş ilişkileri boyutlarında öğrencilerin öğrenim gördükleri şubelere göre farklılıklar olduğu görülmektedir. Buna göre Sosyal ve Türkçe-Matematik öğrencileri fen öğrencilerine göre daha sıklıkla aktif direnç davranışı göstermektedirler. Bunun sebebi diğer bulgularla ortaya çıkmaktadır. Sosyal ve TM öğrencileri Fen öğrencilerine göre derslere ve ödevlere ilişkin düşüncelerinin daha olumsuz olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin sınıftaki arkadaşlık ilişkilerine yönelik verdikleri cevaplar incelendiğinde ise Sosyal ve Fen öğrencilerinin arkadaş ilişkilerini yeterli düzeyde görmedikleri, TM öğrencilerinin ise diğer şubelere göre arkadaş ilişkilerini daha yeterli düzeyde gördükleri belirlenmiştir. Öğrencilerin kayıtlı oldukları şubelere göre direnç davranışlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, öğrencilerin aktif direnç davranışları göstermesinin derslere ve ödevlere ilişkin olumsuz düşüncelere sahip olmalarından kaynaklandığı söylenebilir. Burada dikkati çeken önemli bir bulgu, Sosyal ve TM öğrencilerinin Fen öğrencilerine göre derslere ve ödevlere ilişkin daha olumsuz düşüncelere sahip olmaları ve bunun sonucunda da daha sıklıkla direnç davranışlarını göstermeleridir. Bu durumun toplumumuzda genel bir kalıp yargı olarak başarılı öğrencilerin Fen şubelerine, başarısız öğrencilerin ise diğer şubelere yönlendirilmelerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Böylece başarılı öğrenciler, yükseköğretime ilişkin daha fazla umutlu olduklarından daha az sıklıkta direnç davranışları göstereceklerdir. Buna karşılık, başarısız öğrencilerin geleceğe ilişkin çok fazla beklentileri olmadığından, daha sık direnç davranışları gösterecekleri söylenebilir. Nitekim bu sonuçlar özellikle Willis' in (1977) araştırmasıyla paralellik göstermektedir.

2) *Doğum Yerlerine Göre Öğrenci Direnci:* Öğrencilerin direnç davranışlarının analizinde, göç ettikleri yerlerin tespit edilmesinin gerekli olduğu düşünülmüştür. Bu amaçla öğrencilere doğdukları yer sorulmuş ve öğrencilerin direnç davranışı göstermelerinin göç ettikleri yere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 3.
LÖDÖ Faktör Analizi Sonuçları

Maddeler	Faktör Yükü	Varyans %	Alpha
FAKTÖR 1: AKTİF DİRENÇ DAVRANIŞLARI			
1) Derslere devamı aksatırım.	.436	23.57	.75
2) Öğretmeni sinirlendirmek için derse sürekli hazırlıksız gelirim.	.706		
3) Sınıfın sessizliğini bozmaktan haz duyarım.	.598		
4) Konuyla ilgisi olmayan sorular sorarak öğretmenin konu dışına çıkmasını sağlarım.	.514		
5) Öğretmenlerin işini zorlaştırmak için sıra arkadaşlarımla konuşurum.	.743		
6) Derste izin almadan ve parmak kaldırmadan konuşurum.	.624		
7) Derste öğretmenlerin anlattıklarını dinlemiyorum.	.466		
FAKTÖR 2: ÖĞRETMENLERE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER			
1) Bazı öğretmenleri görmeye tahammül edemiyorum.	.717	9.43	.81
2) Elimden gelse bu öğretmenlerden ders almam.	.767		
3) Öğretmenler branşında çok fazla bilgili değildir.	.457		
4) Öğretmenlerin ders anlatırken kullandıkları öğretim yöntemleri beni tatmin etmiyor.	.541		
5) Bana göre öğretmenler derslerini ciddiye alarak ders anlatmıyorlar.	.463		
6) Öğretmenler sınıfta belirli öğrencilerle ilgilenmektedir.	.443		
7) Öğretmen konuyu ilgi çekici hale getirmek için bir çaba sarf etmiyorsa, ben de onu dinlemek için bir çaba sarf etmem.	.521		
8) Eğer beni dinleyeceklerini bilsem, öğretmenlerin dersteki davranışlarını müdüre şikâyet ederim.	.691		
9) Öğretmenlerin baskısı beni okuldan soğutmaktadır.	.420		
FAKTÖR 3: DERSLERE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER			
1) Derslerde anlatılan konular benim hiç ilgimi çekmiyor.	.633	6.92	.64
2) Dersteki kadar hiçbir yerde bu kadar çok sıkılmıyorum.	.605		
3) Sadece dersimi geçecek kadar çalışıyorum. Yüksek not almak için bir çabam yok.	.660		
FAKTÖR 4: ÖDEVLERE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER			
1) Verilen ödev konuları benim hiç ilgimi çekmiyor.	.563	5.95	.62
2) Ödevleri yapmayı reddediyorum.	.684		
FAKTÖR 5: SÖZEL DİRENÇ DAVRANIŞLARI			
1) Ders hakkındaki eleştirilerimi öğretmenlere söylerim.	.757	4.45	.55
2) Fırsat buldukça öğretmenle ders konularıyla ilgili sözlü tartışmalara girerim.	.712		
3) Öğretmenlere cevaplamada zorlanacağı sorular sormaktan haz duyarım.	.424		
FAKTÖR 6: ARKADAŞ İLİŞKİLERİ			
1) Sınıfta arkadaşlık edeceğim kişi sayısı sınırlıdır.	.806	4.21	.61
2) Sınıfta kurulan arkadaşlıkların son derece yüzeysel olduğunu düşünüyorum.	.719		
Genel Alpha= .85			

Tablo 4.
Şubelere Göre Öğrenci Direnci

ŞUBE	n	\bar{X}	Ss	Sıra Ort.	Sd	X^2	p	Anlamlı Fark
FAKTÖR 1: AKTİF DİRENÇ DAVRANIŞLARI								
1) Sosyal	158	13.22	3.98	266,54	2	14,38	,001*	1-3
2) Türkçe- Mat.	157	12.45	4.38	245,59				2-3
3) Fen	164	11.34	4.06	209,08				
FAKTÖR 2: ÖĞRETMENLERE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER								
1) Sosyal	155	30.97	7.25	258,28	2	3,51	,172	
2) Türkçe- Mat.	157	29.03	7.18	241,35				
3) Fen	172	28.61	6.86	229,33				
FAKTÖR 3: DERSLERE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER								
1) Sosyal	177	7.87	2.50	296,30	2	20,90	,000*	1-2
2) Türkçe- Mat.	165	7.06	2.72	261,50				1-3
3) Fen	178	6.26	2.21	223,97				2-3
FAKTÖR 4: ÖDEVLERE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER								
1) Sosyal	180	5.73	1.91	297,05	2	40,22	,000*	1-3
2) Türkçe- Mat.	167	5.80	2.23	287,83				2-3
3) Fen	178	4.52	1.61	205,28				
FAKTÖR 5: SÖZEL DİRENÇ DAVRANIŞLARI								
1) Sosyal	177	6.93	2.68	252,12	2	,44	,800	
2) Türkçe- Mat.	165	6.83	2.55	259,94				
3) Fen	173	6.97	2.76	262,16				
FAKTÖR 6: ARKADAŞ İLİŞKİLERİ								
1) Sosyal	178	6.82	2.27	278,47	2	22,34	,000*	1-2
2) Türkçe- Mat.	163	5.73	2.38	214,51				2-3
3) Fen	178	7.05	2.20	283,19				

p<0.05

Tablo 5'e bakıldığında, öğretmenlere ve derslere ilişkin düşünceler ile sözel direnç boyutlarında öğrencilerin doğum yerlerine göre farklılıklar olduğu görülmektedir. Buna göre aileleri üç büyük şehir (İstanbul, Ankara, İzmir) ve Karadeniz bölgesinden göç etmiş olan öğrencilerin öğretmenlere ve derslere ilişkin düşünceleri daha olumlu iken, Bursa doğumlular ile diğer bölgelerden göç etmiş öğrencilerin öğretmenlere ve derslere ilişkin düşünceleri olumsuzdur. Burada ortaya çıkan bir diğer bulgu da üç büyük şehirden gelen öğrencilerin daha az sıklıkta sözel direnç gösterdiklerinin tespit edilmesidir.

Öğrencilerin doğum yerlerine göre direnç davranışları göstermelerine ilişkin bulgular incelendiğinde, Bursa'da doğanlar ile Bursa dışında doğan öğrencilerin direnç davranışları arasında bir fark bulunmaması önemlidir. Bursa dışında doğup göçle gelen öğrencilerin daha sık ve aktif direnç gösterecekleri düşünülmüş, ancak bu düşünce araştırmada doğrulanamamıştır.

3) *Cinsiyete Göre Öğrenci Direnci*: Öğrencilerin direnç davranışlarının cinsiyetlerine göre fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6'ya bakıldığında, tüm boyutlarda cinsiyete göre fark tespit edilmiştir. Buna göre erkek öğrencilerin

Tablo 5.
Doğum Yerlerine Göre Öğrenci Direnç Davranışları

Doğum Yeri	n	\bar{X}	Ss	Sıra Ort.	Sd	X^2	p	Anlamlı Fark
FAKTÖR 1: AKTİF DİRENÇ DAVRANIŞLARI								
1) Bursa	273	12.27	4.14	246,71	5	8,90	,113	
2) Doğu-Güneydoğu	54	11.63	4.10	230,03				
3) Ege- Marmara	17	14.69	3.56	293,26				
4) İstanbul-Ankara-İzmir	16	11.62	3.70	228,53				
5) Balkan Ülkeleri	55	13.86	5.15	244,52				
6) Karadeniz	63	11.32	3.60	200,28				
FAKTÖR 2: ÖĞRETMENLERE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER								
1) Bursa	280	29.52	6.94	248,01	5	20,47	,001*	1-6
2) Doğu-Güneydoğu	52	32.11	7.35	277,30				2-4
3) Ege- Marmara	17	32.46	7.22	283,79				2-6
4) İstanbul-Ankara-İzmir	16	26.06	6.40	184,75				3-4
5) Balkan Ülkeleri	50	30.61	6.75	250,44				3-6
6) Karadeniz	67	26.69	7.44	182,66				5-6
FAKTÖR 3: DERSLERE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER								
1) Bursa	300	7.05	2.55	261,15	5	25,41	,000*	1-3; 1-6
2) Doğu-Güneydoğu	58	7.68	2.93	298,78				2-4; 2-6
3) Ege- Marmara	21	9.15	3.13	353,69				3-4; 3-5
4) İstanbul-Ankara-İzmir	16	6.18	2.58	206,06				3-6; 5-6
5) Balkan Ülkeleri	55	7.27	2.00	261,73				
6) Karadeniz	68	5.98	2.07	200,38				
FAKTÖR 4: ÖDEVLERE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER								
1) Bursa	301	5.25	2.01	265,63	5	10,69	,058	
2) Doğu-Güneydoğu	59	5.84	2.23	294,27				
3) Ege- Marmara	21	5.76	1.58	270,38				
4) İstanbul-Ankara-İzmir	16	4.31	2.35	183,66				
5) Balkan Ülkeleri	55	5.63	1.60	268,09				
6) Karadeniz	71	5.09	1.97	230,25				
FAKTÖR 5: SÖZEL DİRENÇ DAVRANIŞLARI								
1) Bursa	298	6.99	2.65	262,69	5	15,28	,009*	1-4
2) Doğu-Güneydoğu	60	7.63	3.19	280,37				3-4
3) Ege- Marmara	21	7.38	2.74	275,90				4-5
4) İstanbul-Ankara-İzmir	16	4.87	1.02	130,09				4-6
5) Balkan Ülkeleri	53	6.90	3.18	251,77				
6) Karadeniz	65	6.61	2.32	238,73				
FAKTÖR 6: ARKADAŞ İLİŞKİLERİ								
1) Bursa	299	6.54	2.35	266,12	5	3,95	,556	
2) Doğu-Güneydoğu	58	6.75	2.74	267,41				
3) Ege- Marmara	21	6.23	1.87	238,38				
4) İstanbul-Ankara-İzmir	16	6.37	2.41	252,03				
5) Balkan Ülkeleri	55	6.46	2.20	257,33				
6) Karadeniz	68	6.22	2.54	229,88				

p<0.05

öğretmenlere, derslere ve ödevlere ilişkin düşünceleri bayan öğrencilerden daha olumsuz olup, bunun sonucunda erkek öğrencilerin daha sıklıkla aktif ve sözel direnç davranışları gösterdiği ortaya çıkmıştır. Buna karşılık bayan öğrencilerin erkeklere göre sınıftaki arkadaş ilişkilerini daha yetersiz olarak gördükleri belirlenmiştir.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre direnç davranışlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, erkek öğrencilerin aktif ve sözel direnç davranışlarını daha sık göstermesi dikkati çekmektedir. Bu durum kültür yapımız ve biyolojik özelliklerinden dolayı erkeklerin aktif direnç göstermeye daha meyilli oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 6.

Cinsiyetlerine Göre Öğrenci Direnç Davranışları

CİNSİYET	n	\bar{X}	Ss	Sıra Ort.	U	p
FAKTÖR 1: AKTİF DİRENÇ DAVRANIŞLARI						
Kadın	215	11.01	3.83	196,27	18978,00	,000*
Erkek	264	13.30	4.21	275,61		
FAKTÖR 2 : ÖĞRETMENLERE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER						
Kadın	209	28.49	7.79	219,16	23859,50	,001*
Erkek	275	30.31	6.52	260,24		
FAKTÖR 3: DERSLERE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER						
Kadın	224	6.65	2.47	232,03	26775,00	,000*
Erkek	296	7.33	2.59	282,04		
FAKTÖR 4: ÖDEVLERE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER						
Kadın	229	4.96	1.92	224,73	25127,50	,000*
Erkek	296	5.58	2.03	292,61		
FAKTÖR 5: SÖZEL DİRENÇ DAVRANIŞLARI						
Kadın	222	6.25	2.22	220,96	24301,00	,000*
Erkek	293	7.43	2.86	286,06		
FAKTÖR 6: ARKADAŞ İLİŞKİLERİ						
Kadın	223	6.83	2.29	279,54	28646,00	,009*
Erkek	296	6.36	2.37	245,28		

p<0.05

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin direnç davranışlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin direnç davranışları, öğrenim gördüğü şube, doğum yeri ve cinsiyetlerine göre incelenmiştir. Araştırma, ülkemizin çeşitli bölgelerinden ve ayrıca Balkan ülkelerinden yoğun göç alan Bursa şehir merkezinde alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin devam ettiği üç genel lisede yapılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular göstermiştir ki öğretmenlere, derslere ve ödevlere ilişkin olumsuz düşüncelere sahip olan öğrenciler daha sık direnç davranışı göstermektedirler. Sosyal ve Türkçe-Matematik şubelerindekiler ve erkekler daha sık direnç davranışları göstermektedirler. Öğrencilerin direnç davranışları doğum yerlerine göre incelendiğinde ise aktif direnç davranışlarında bir fark tespit edilememekle birlikte, pasif dirençte üç büyük şehirde doğanlar hariç, diğer öğrencilerin daha sık direnç gösterdikleri tespit edilmiştir. Burada şaşırtıcı bir bulgu, Bursa'da doğan öğrencilerin daha az sıklıkta direnç göstereceği düşünülürken, Bursa dışından gelen öğrencilerle aynı sıklıkta direnç

göstermelerinin tespit edilmesidir. Dolayısıyla öğrencilerin direnç davranışları göstermesinde göç etmiş olmasından ziyade, alt sosyo-ekonomik düzeyden gelmesinin daha etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmada elde edilen bu sonuçlar, alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrenciler üzerinde daha kapsamlı araştırmalar yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ekonomik sorunlar ile birlikte göç sorununun halen devam ettiği ülkemizde, alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen ailelerin bulunduğu bölgelerdeki okullar ve bu okullardaki eğitim-öğretim faaliyetlerinin yakından incelenmesi gerekmektedir. Bu okullarda verilen eğitimin niteliksiz olmasının, öğrencilerin geleceklere hakkında karamsar düşünmelerine sebep olacağı ve bunun da direnç göstermelerine yol açacağı unutulmamalıdır. Öğrenci direncini önleyici ve giderici önlemler alınmadığında da okulda şiddet olayları ortaya çıkacaktır. Bu açıdan yönetici ve öğretmenlerin, direnç davranışları ve bu davranışların önlenmesi konusunda bilinçlendirilmeleri yararlı olacaktır. Bu konuda yapılacak araştırmaların kapsamı Willis (1977) ve Everhart (1983) tarafından yapıldığı gibi sadece alt sosyo-ekonomik düzey öğrencilerinin devam ettiği okullar olabileceği gibi, alt, orta ve üst sosyo-

ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin gittiği okulların karşılaştırmalı olarak incelenmesini- Anyon (1981) tarafından yapılan araştırma gibi- kapsayabilir. Böylece okullarımızda Neo-Marksist yazarların eğitim-öğretim faaliyetlerinin kalitesi açısından okullar arasındaki eşitsizliğin var olduğu yönündeki görüşlerinin ülkemiz için de geçerli olup olmadığı ortaya çıkacaktır.

Kaynakça

- Akyüz, H. (2001). *Eğitim sosyolojisinin temel kavram ve alanları üzerine bir araştırma*. 3. Baskı. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayın No: 2320.
- Alpert, B. (1991). Students' resistance in the classroom. *Anthropology and Education Quarterly*, 22, 350- 366.
- Anyon, J. (1981). Social class and school knowledge. *Curriculum Inquiry*, 11, 3-42.
- Apple, M. W. (1979). *Ideology and curriculum*. London: Routledge.
- Apple, M. W. (1980). Reproduction, contestation and curriculum: An essay in self-criticism. *Journal of Education*, 162 (1), 21-42.
- Apple, M. W. (1980/81). The other side of the hidden curriculum: Correspondence theories and the labor process. *Interchange on Educational Policy*, 11 (3), 5-22.
- Aronowitz, S. & Giroux, H. A. (1985). *Education under siege: The conservative liberal and radical debate over schooling*. New York: Bervin & Garvey Publishers Inc.
- Başar, H. (2001). *Sınıf yönetimi*. Beşinci Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bowles, S. & Gintis, H. (1976). *Schooling in capitalist America*. New York: Basic Book.
- Brookfield, S. D. (1990). *The skillful teacher*. San Fransisco: Jossey-Bass Publishers.
- Burroughs, N. F., Kearney, P. & Plax, T.G. (1989). Compliance-resistance in the college students. *Communication Education*, 38, 214- 229.
- Carmines, E. G. & Zeller, R. A. (1982). *Reliability and validity assessment*. Fifth Printing. Beverly Hills: Sage Publications Inc.
- Chan, C. & Treacy, M. J. (1996). Resistance in multicultural courses. *American Behavioral Scientist*, 40, 212- 221.
- Cumins, J. (1989). Empowering minority students: A framework for intervention. *Harvard Educational Review*, 59, 18-34.
- Cusick, P. (1992). *The educational system: Its nature and logic*. New York: Basic Books.
- Ercan, I. (2002). *Sağlık hizmeti veren kurumlarda hizmet memnuniyetini ölçmeye yönelik ölçek geliştirilmesi ve bir uygulamaya*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Erickson, F. (1984). School literacy, reasoning, and civility: An anthropologist's perspective. *Review of Educational Research*, 54, 542- 546.
- Everhart, R. B. (1983). *Reading, writing, and resistance: Adolescence and labor in a junior high school*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Fordham, C. & Ogbu, J. (1986). Black students' school success: Coping with the burden of 'acting white'. *Urban Review*, 18, 176- 206.
- Giroux, H. A. (1983a). *Theory and resistance in education: A pedagogy for the opposition*. New York: Bervin & Garvey Publishers Inc.
- Giroux, H. A. (1983b). Theories of reproduction and resistance in the new sociology of education: A Critical Analysis. *Harvard Educational Review*, 53, 257- 293.
- Gordon, D. (1991). Neo-Marxist approach. In A. Lewy (Ed.), *The international encyclopedia of curriculum* (pp. 28-31). Oxford: Pergamon Press.
- Gutek G. L. (1997). *Eğitime felsefi ve ideolojik yaklaşımlar*. (Çev. N. Kale). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Higginbotham, E. (1996). Getting all students to listen. *American Behavioral Scientist*, 40, 203- 211.
- McFarland, D. A. (2001). Student resistance: How the formal and informal organization of classrooms facilitate everyday forms of student defiance. *American Journal of Sociology*, 107 (3), 612- 678.
- McFarland, D. A. (2004). Resistance as a social drama: A study of change-oriented encounters. *American Journal of Sociology*, 109 (6), 1249- 1318.
- McLaren, P. (1985). The ritual dimensions of resistance: Clowning and symbolic inversion. *Journal of Education*, 167 (2), 84- 97.
- Ogbu, J. (1987). Variability in minority school performance: A problem in search of an explanation. *Anthropology and Education Quarterly*, 18, 312- 334
- Özdamar, K. (1999). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. İkinci Baskı. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Pauly, E. (1991). *The classroom crucible: What really works, what doesn't and why*. New York: Basic Books.
- Pincus, F. L. (2002). Marxist theories. In D. L. Levinson, P. W. Cookson, Jr. & A. R. Sadovnik (Eds.) *Education and sociology: An Encyclopedia* (587-592). New York: Routledge- Falmer.
- Spaulding, A. (1995). *A qualitative case study of teacher- student micropolitical interaction: The strategies, goals and consequences of student resistance*. Paper presented at the Annual Meeting of The American Educational Research Association, San Francisco.
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tekin, H. (1977). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Mars Matbaası.
- Thorndike, R. M., Cunningham, G. K., Thorndike, R. L. & Hagen, E. P. (1991). *Measurement and evaluation in psychology and education*. Fifth Edition. New York: Macmillan Publishing Co.
- Walker, J. C. (1985). Rebels with our applause? A critique of resistance theory in Paul Willis's ethnography of schooling. *Journal of Education*, 167 (2), 63- 83.
- Willis, P. (1977). *Learning to labour: How working class kids get working class jobs*. New York: Columbia University Press.

Geliş	28 Aralık 2003
İnceleme	2 Şubat 2004
Düzeltilme	31 Ocak 2005
Kabul	9 Şubat 2005